

Het leven een pelgrimstocht

In gesprek met Wiel Logister smm

Wiel Logister assisteert in de Montfortparochie in Tilburg en is sinds 2002 provinciale overste van zijn congregatie. Hij was tot eind 2003 hoogleraar fundamenteaaltheologie aan de Theologische Faculteit in Tilburg. Vorig jaar vierden de Montfortanen en de Dochters der Wijsheid het 175-jarig bestaan van de congregatie in Nederland.

Jeugd

Wiel is geboren in 1938 in Nieuwenhagen (Landgraaf) als de oudste van drie zoons in een mijnwerkersgezin. Ook zijn beide grootvaders dolven het Limburgse goud. Toen Wiel naar het kleinseminarie ging, moest zijn moeder een deel van de benodigde uitzet op afbetaling kopen. Dat was uitzonderlijk, want normaliter spaarde ze altijd voordat ze iets aanschafte. Wiel's keuze voor het priesterschap ging in het gezin met enige zorg gepaard. Men was bang dat hij het niet zou volhouden op het kleinseminarie en dat men in het dorp heimelijk plezier zou hebben in die tegenslag: *zo, nu worden ze eens met de neus op de feiten gedrukt*. Het priesterschap had in de ogen van de mensen indertijd vooral te maken met de sacramenten. Daarover dacht men zeer mysterieus. Zo herinnert Wiel zich ook de vraag van zijn grootmoeder, toen hij na twee maanden voor het eerst thuis op vakantie kwam: *so jong, wie wiet bist du nun mit de mes?* Op het kleinseminarie werd Wiel vanwege balorigheid uit het koor gezet. Voor hem was dat geen straf, want dan kon hij weer voetballen. Het kleinseminarie was een vrij kille wereld, maar er was één broeder, die de kilte doorbrak, omdat hij altijd zo vriendelijk naar je keek en dat was bijzonder troostrijk.

Jubileum

Wiel: *In augustus vorig jaar vierden de Montfortanen en de Dochters der Wijsheid een dubbeljubileum. Er werd herdacht dat zij zich 125 jaar vanuit Frankrijk in het Zuid-Limburgse dorp Schimmert vestigden. In de daarop volgende jaren zijn beide congregaties uitgewaaid over de hele wereld. De Montfortanen bleven Schimmert wel trouw. Daar woont nu nog een gemeenschap van zo'n tien confraters. Op zondag 19 augustus 2006 waren oud-studenten uitgenodigd voor een feestelijke*

*reünie. Het is zeker in deze tijd van belang om alle gelegenheden aan te grijpen om feest te vieren en Wiel kwam dan ook zelf met het idee om er iets van te maken. Wiel: *Het gezamenlijk ophalen van de geschiedenis gebeurt niet louter uit nostalgie. Het gaat gepaard met een zekere trots, maar tegelijkertijd ook met bescheidenheid. Via de gezamenlijke geschiedenis leer je jezelf ook beter kennen. Je hebt niet alles goed gedaan; er zijn in het verleden ook fouten gemaakt; die mag je ook benoemen. De viering in Schimmert was indrukwekkend, vooral vanwege de getuigenissen van die jonge Montfortanen, die uit alle delen van de wereld afkomstig waren en in hun moedertaal baden. Er was ook een reünie van oud-studenten van Ste. Marie, het kleinseminarie van de Montfortanen in Schimmert. Met de oud-studenten delen we samen een stuk van onze geschiedenis. Wij horen in zeker opzicht bij elkaar. Zo was er in 2005 ook een retraite voor Montfortanen en oud-Montfortanen samen. Voor veel mensen is hun Montfortaanse verleden niet echt passé en het is goed dat de congregatie daar respectvol mee omgaat. Als provinciaal probeer ik hedendaagse ontwikkelingen naar mijn confraters toe te duiden en te vertalen en hen te bemoedigen. We moeten ons niet dood verklaren, voordat we dood zijn. We mogen ons niet laten kisten door neerslachtig te worden. We blijven betrokken op het leven en we moeten blijven zoeken naar nieuwe kansen. Het is essentieel om plezier in de dingen te houden. Niet een oppervlakkige lol, maar echte levensvreugde.**

Maria

Wiel Logister heeft studies gepubliceerd over zeer verschillende onderwerpen. Bijvoorbeeld over de verhouding jodendom-christendom, christologie, Maria, Dante, leven na de dood, reïncarnatie. Er is de laatste tijd duidelijk

sprake van een nieuwe belangstelling voor Maria. Lang voor deze verrassende revival schreef Wiel een boek over Maria. Het is natuurlijk niet verwonderlijk dat Montfortanen zich verdiepen in de figuur van Maria. De congregatie heet niet voor niets ook het Gezelschap van Maria. Wiel: *De wijze waarop Maria rond 1960 bij ons seminaristen onder de aandacht werd gebracht, vonden wij echter allemaal nogal sentimenteel en overdreven. Wij waren oecumenisch ingesteld en benadrukten dus niet te zeer de Mariadevotie. Is Maria niet een controversieel figuur? Wiel: In de ogen van velen is Maria eerder een stin-in-de-weg dan een hulp voor de eigentijdse geloofsbeleving. Haar naam roept beelden op van God, Christus, kerk, spiritualiteit en vroomheid die eerder irriteren dan stimuleren. Bij Maria denkt menigeen aan een zoetsappige en wereldvreemde vroomheid, aan een esoterische ruimte waarin wondergeloof de boventoon voert, aan een weeïge romantiek die niet met beide benen op de grond kan staan, aan een wereld vol van vreemde wensdromen en fantasieën. Maar het kan de moeite waard zijn om je juist te verdiepen in wat je niet ligt. Tijdens zijn zoektocht naar Maria ontdekte Wiel dat zij een provocatieve figuur is. De inleiding van zijn boek *Maria: een uitdaging* (1995) verheldert de inzet ervan: Wanneer er nog een toekomst is voor het geloof van weleer, dan is een simpele restauratie niet genoeg. Er moet veel creatiever mee omgegaan worden. De verbeelding moet opnieuw aan de macht komen. Zonder de ernst te verliezen, moeten we ons ontworstelen aan de dogmatische leest waarop religie en geloof de laatste eeuwen zijn geschoeid. Er is een nieuwe speelsheid nodig, waarin verdisconteerd wordt hoe veelvormig de religieuze taal en expressie kunnen zijn. Wie vaker in Lourdes komt zal zich ook nadrukkelijker een visie vormen op Maria. Wiel: Als reisleaders van de Montfort-tochten kwamen we vaak in plaatsen als Nazareth, Jeruzalem en Lourdes. In Lourdes trof me wat zich er allemaal afspeelt, niet alleen bij de grot of in de heiligdommen, maar ook op de terrasjes waar mensen hun levensverhaal met elkaar delen. Je rationele scepsis verdampt*

wanneer je mensen ontmoet, die vol overgave hun lot uit handen kunnen geven en die volmondig het leven, inclusief alle manco's, kunnen beamen. Wat hem wel stoort is dat Maria in bepaalde stromingen gepresenteerd wordt als de christelijke variant op allerlei prehistorische moedergodinnen. Wiel: Er zijn wel overeenkomsten, maar het is veel boeiender om na te gaan hoe Maria in de bijbel wordt getekend. Anders dan de Magna Mater, Isis of Aphrodite is zij een historische figuur in de lijn van de sterke vrouwen van Israël.

Dante

Tijdens een reis naar Toscane maakte Wiel toevallig (maar wat is toeval?) kennis met de Divina Commedia. In de Goddelijke komedie geeft Dante Alighieri (1265-1321) een verbeelding van de Hel (Inferno), de Louteringsberg (Purgatorio) en het Paradijs (Paradiso). Wiel raakte gefascineerd door de theologische inhoud en strekking van dit middeleeuwse gedicht en schreef een boek om dit vrij complexe werk toegankelijk maken voor geïnteresseerden. Door Dante leerde Wiel om op een andere manier te kijken, te beschouwen. Wiel: *door Dante ga je stilstaan bij vragen als: wat gebeurt er eigenlijk als het leven een Hel is? Waarom ontwikkelt het leven zich soms in de richting van de Hel? En wat moet je doen om een andere wending aan je leven te geven? Wat is nu werkelijk mooi? En wat stel je je voor bij volheid van leven, bij het Paradijs? Soms hoor je van mensen: 'Ik had het niet in de gaten, maar ik was eigenlijk al jaren leeg'. Dan realiseer je je achteraf dat je de verschrikkingen van de hel hebt doorgemaakt.*

Wiel: *Wanneer Dante voor de poort van de hel staat, kan hij er niet binnenkomen en dat is geen toeval. Dante begrijpt en doorziet het niet. Dat onvermogen en dat onbegrip van Dante kun je beschouwen als een metafoor voor ervaringen uit onze eigen tijd. Want wat is er bijvoorbeeld gebeurd in de tweede wereldoorlog? Of wat is er precies voorgevallen indien iemand zich gekwetst voelt? En wat is er nodig om toch verder te kunnen komen? Toch is het merkwaardig dat we ons gemakkelijker een voorstelling kunnen maken*

van de Hel dan van het volle leven. De laatste jaren ben ik dan ook veel bezig met Paradiso ofwel met de vraag waar en hoe we volheid van leven kunnen vinden.

Contouren van God

Op de vraag welk van zijn boeken hem het meest aan het hart gaat zegt Wiel: *ik ben het meest gehecht aan wat ik nog zal schrijven. Wat reeds gepubliceerd is,ervaart hij als een opstap naar iets anders. Wiel: Als je God zoekt of door God wordt geraakt, begint een soort Unvollendete. God breekt alle begrippen open. Wat ik dan leer, opent nieuwe horizonten. We noemen God niet voor niets de Levende. Zijn laatste publicatie kreeg als titel: Contouren van God (2004). Het gaat steeds om contouren, want op het moment dat je God probeert te vatten in woorden en die neerschrijft is HIJ al weer verder. De Levende is aldoor in beweging en juist daardoor kun je er steeds weer opnieuw mee bezig zijn. Het is als met die berg, die Cezanne talloze malen geschilderd heeft. Waarom steeds opnieuw? Het blijft in ontwikkeling en dus onvoltooid en je moet het steeds opnieuw verwoorden om niet in schablonen te vervallen. Zoals Schillebeeckx stelde: God is ieder ogenblik nieuw. Omdat God voor eenieder verschilt spreekt Wiel consequent over De God van Abraham, de God van Isaak en de God van Jacob – want enkel op die manier doe je recht aan het gegeven dat Hij voor ieder van hen en voor ieder van ons verschilt. Wiel: Wie dat verschil achterwege laat, maakt God dood.*

Wiel: Als christenen willen we het perspectief levend houden TOTDAT HIJ WEDERKOMT. Dat zingen we tijdens elke eucharistieviering, maar ik weet nog steeds niet wat we er allemaal mee bedoelen. Hoewel theologie misschien het antwoord op zulke vragen niet dichterbij brengt, is het toch heerlijk om je er mee bezig te houden. Theologie bedrijven vereist dat je even alle zekerheden laat schieten. Bij verliefdheid ben je bang om die ander kwijt te raken. Door jouw verkramptheid kan die ander zich eigenlijk niet écht aan je openbaren. Zo is het ook met de Godsontmoeting – die vergt een totale overgave en een ontvanke-

lijkheid, voorbij aan alle frustraties en beperkingen. Als theologiedocent stap je in een ruimte waarin je nog niet zo goed de weg kent. Van belang is ook echt ergens de tijd voor te nemen. Zo herinnert hij zich een stokoude Duitser - Gadamer geheten – die in Leiden een lezing hield. Wiel weet niet meer waar het precies over ging. Over iets heel eenvoudigs, laten we zeggen een potlood. Wiel: Hij toonde het potlood en belichtte het van allerlei kanten. Het aandachtige gehoor heeft toen kunnen ervaren dat het heel waardevol is om de tijd te nemen om echt ergens stil bij te staan. Wie die kunst verstaat is tot grootse dingen in staat. Kijk maar naar Rembrandt. Hoe fascinerend is niet de wijze waarop deze schilder ergens licht op liet vallen? Dat is geen kwestie van een trucje, waardoor je dat kunt. Daarvoor moet je heel aandachtig kijken en tot het wezen van iets of iemand proberen door te dringen. De verhouding tussen theologie en kunst is eeuwenlang niet best geweest. Theologie had weinig oog voor de esthetische ervaring en liet zich meer leiden door de logica dan door de verbeelding. En dat leidde er weer toe, dat kerkelijke kunst soms nogal kitscherig werd. Gelukkig is op dit gebied tegenwoordig het nodige aan het veranderen. Er is een hernieuwde belangstelling én waardering voor beeldtaal. Binnen mijn vak heeft dat eerst geleid tot de narratieve theologie, maar die was nog sterk op woorden gericht. Nu komt ook het figuratieve naar voren. Beelden voegen een eigen dimensie toe aan het leven. Misschien leert goed kijken ons meer dan al die dikke boeken bij elkaar. Maar gelukkig zijn er ook veel boeken over kunst!

Pelgrimeren

Wiel heeft in zijn leven veel reizen gemaakt, letterlijk én figuurlijk. Als reisleader begeleidde hij veel tochten naar het Heilige Land. Wiel wordt door collega's soms als een protestantiserende theoloog getypeerd, vanwege de nadruk die hij legt op het kleine van de mens. Wiel ontkent dat niet, maar hij voegt er wel een katholieke noot aan toe: *Het getuigt van weinig realiteitszin wanneer je diep verontwaardigd raakt iedere keer als er iets mis gaat. Je moet niet wereldvreemd zijn. Ook wij*

katholieken weten dat mensen zondaars zijn, maar desondanks is het van belang om de menselijke zwakheden met enige mildheid en humor te benaderen. Wiel kent dan ook niet slechts drie, maar vier Goddelijke deugden: Geloof, hoop, liefde en humor. Wiel: Bij de Schuldbelijdenis zeggen we publiekelijk: hier sta ik nou met mijn geklungel. Het is wezenlijk dat mensen zichzelf en anderen ondanks hun slechte levenswandel steeds weer een nieuwe kans gunnen. God wil niet anders. Het is een van de mooie kanten van het priesterschap dat je in Gods Naam hoopvol optimisme mag verkondigen. Op grond van mijn eigen levenswijze zou ik dat niet durven. Wij verkondigen volgens Paulus dan ook niet onszelf. Daarom ben ik in de kerk blij met mijn kazuiel, waarin niet mijn persoon centraal staat, maar mijn functie, datgene wat ik in Gods Naam omhoog mag houden.

Zijn eigen kleinheid heeft hij sterk ervaren toen hij boven op de Berg Sinaï stond of toen hij voor het eerst het meer van Galilea zag. Wiel: *Met drie confraters daalden we 's ochtends om 4.00 uur de Berg van de Zaligsprekingen af. Er was geen ander geluid dan het kabbelende water. We lazen de Zaligsprekingen. Die begonnen daar door ons heen te gaan. Dat was een sublieme ervaring van opgenomen zijn. Van zijn eerste bezoek aan Israel herinnert hij zich ook, hoe Johan Negenman op een snikhete julidag in 1970 in de bus de passage las over het plukken van aren op de sabbat (Matteüs 12: 1-8). Wiel: Toen realiseerde ik me: Jezus heeft hier ook gezweet. Daar, op dat moment, is Hij voor mij pas echt mens geworden. Als deze mens is Jezus God. God moet je zoeken in de manier waarop Hij met zijn mensen omgaat en in hen tot leven komt.*

Eén beeld blijft hem ook bij van zijn talloze bezoeken aan het Heilige Land. In de H. Grafkerk te Jeruzalem zag hij een aantal Cyprioten heel aandachtig en vol eerbied olie uitwrijven over de steen waarop Jezus na de kruisafname was neergelegd. Wiel: *Toen ik hun intense aandacht en zorg zag voor de steen die de gestorven Jezus voorstelt, meende ik beter te*

begrijpen wat het van iemand vraagt om bij een gestorvene te zijn.

Voor Wiel zijn veel tochtgenoten op die diverse reizen erg inspirerend geweest. Hij heeft veel geleerd van vrouwen zoals Mieke uit Groningen of Marie uit Zeeuws Vlaanderen. Heel authentieke en krachtige vrouwen, die iets uit straalden, in alle eenvoud. Wiel: *Deze vrouwen hebben me iets laten ontdekken van een perspectief en me daardoor gestimuleerd om dat te realiseren. Het is een vorm van genade, dat dingen naar je toe komen en zich gaandeweg ontwikkelen. God is degene, de bron waaruit dit voortkomt, want als ik zeg: Jij hebt me dat gegeven, dan verwijs jij ook weer door naar God. En dan is de cirkel rond of komt het verhaal echt goed op gang. Daar waar liefde heerst en vriendschap, daar is God.*

WvdV

Meer informatie <http://www.montfortanen-nederland.nl>

Jan Mathijs Schoffeleers s.m.m. "*Montfortanen in de Lage Landen. Een klein en arm gezelschap. 1881-2006*" ISBN 10: 90-75393-08-3.